

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STUDIER

TIL

DANSK MEDICINALHISTORIE

AF

KRISTIAN CARØE

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

1912

Jens Foss.

Prof. phil. et med.

1657—1754.

DET blev et stolt sønnekuld, dr. med. Niels Foss efterlod, da han, kun 56 år gammel, døde i København 1. Juni 1645, fordreven af fjenderne fra sit hjem i Lund, hvor han fra 14. Oktbr. 1623 havde virket som Skånes højt ansete provinsialmedikus — seks sønner, som alle gjorde Sorø skole, der fostrede dem, ære, og som alle blev hædrede af universitetet ved deres død¹⁾. Thi har end Niels Foss' og hans sønners navne ikke de samtidige Bartholiners store klang, har de dog alle bevaret et smukt eftermæle som dygtige og lærde danske mænd: Christian, dr. med., professor og livmedikus; Mathias, dr. theol. og biskop; Jens, dr. med., provinsialmedikus og højesteretsassessor; Peder, magister, rektor og prof. musices; Jakob, magister og rektor; Laurids, dr. med. og forstander for Sorø skole.

Men hermed var også slægtens højdepunkt nået²⁾; kun een af Niels Foss' sønnesønner har efterladt sig et kendt navn, og det var ikke hans dygtighed eller hans lærdom, men hans kærlighed til bøger, der skaffede ham det; han bar bedstefaderens navn Niels, var søn af rektor Peder Foss og ejede den største samling af pragtfuldt indbundne bøger og håndskrifter — ca. 11500 bind — som da fandtes i privat eje i

¹⁾ Universitetet udgav trykte sørgeprogrammer, der endnu findes, ved Niels Foss' og alle hans sønners død.

²⁾ Mandslinien uddøde 28. Maj 1828 med biskop Mathias Foss' sønnesøns søn, kammerherre, generalmajor Nikolaus Foss; navnet Niels bevarede således, om end i latiniseret form, i henvend 250 år til den sidste i slægten.

Danmark, hvilken han beredvilligt gav andre adgang til, hvorom Holberg vidner.

Der er dog en sønnesøn til, hvis navn nok kan fortjene at bevares, ikke mindst i den danske lægestand, Christian Foss' søn Jens; havde hans liv formet sig så lykkeligt, som alt i hans ungdom tydede på, at det skulde, vilde han næppe nu været helt glemt. Et offer for tysk hofgunst blev den universitetsbane, som var ham åbnet, stænget for ham; hvorledes han vilde have udfyldt sin plads som universitetslærer, er umuligt at sige; men efter alt, hvad der nu vides om ham, kan det siges, at han ikke alene var en alsidigt interesseret videnskabsmand med åbent blik for universitetets brøst og en dygtig og anset læge, men også en udpræget personlighed.

Da V. Ingerslev for ca. 40 år siden udgav sit for dansk lægehistorie grundlæggende Arbejde: „Danmarks Læger og Lægevæsen“, var alt det, der kunde oplyses om Jens Foss, at han i 1703 skulde være bleven professor philosophiæ et medicinæ designatus, og at han i 1723 var praktiserende læge i København; ikke engang hans slægtskab med de ældre Foss'er var det lykkedes at påvise. Siden den tid er det ved forskellige trykte skrifter og arkivundersøgelser blevet muligt sikkert at kunne sige, hvem han var og hvad han var.

Jens Foss var søn af prof. med. i Lund, senere livmedikus hos Christian den 5te, Christian Foss og hans anden hustru Sofie Jensdatter Kaare, den 8de af 12 søskende, den 1ste af andet ægteskab. Han blev født i Lund, hjemmedøbt der og fremstillet i domkirken Christi Himmelfartsdag 28. Maj 1674; faddere var landshøvding Leijonsköld's frue Bordel¹⁾, doktor Jens Foss' hustru²⁾ og Aage Jensen. Da Christian Foss under den skånske krig, som så mange andre skåninger, blev for-

¹⁾ Landshøvding Augustin Leijonsköld var gift med Barbro Sibilla Möser von Filseck; Bordel må vist være fejlskrift for Barbro (Anrep: Svenska adelens årtar-taflor II, 651).

²⁾ Farbroderen, dr. med. Jens Foss' anden hustru, Anne Margrethe, en datter af erkebiskop Hans Svane.

dreven fra sit fædreland, måtte han, ligesom faderen 30 år tidligere, forlade Lund, ofre sine store besiddelser der og ty til Danmark. Kun to år gammel kom da Jens Foss til København, hvor han 24. Juli 1693 blev immatrikuleret som student, privat dimitteret, og valgte til privatpræceptor prof. med. Holger Jacobæus; året efter, 14. Maj 1694, blev han baccalaureus. Efter de første års medicinske studium herhjemme, rejste han, som skik og brug var, udenlands for at fortsætte sine studier ved andre universiteter, og søgte vistnok først til Holland, hvor på den tid universitetet i Leyden drog mange danske til sig; her blev han immatrikuleret som stud. med. 1. Maj 1696 og atter 4. Maj 1700; at han på denne rejse også har studeret i Tyskland, Frankrig og England i tiden mellem de to immatrikulationer i Leyden, fremgår af følgende ansøgning, dateret København, 24. Febr. 1701:

Som jeg på niende års tid, først ved deres kongelige majestætis universitet her udi denne kongelige residensstad, og siden udi Tyskland, Holland, Frankrig og England haver al min flid og formue anvendt på studium medicinæ og derudi allerede erlanget den videnskab, at jeg med første håber at erholde gradum doctoratus her på stedet — så er min allerunderdanigste bøn og begæring, at eders kongelige majestæt udi allernådigste hønseende til mine på bemeldte studium gjorte omkostninger og umage allernådigst vilde forunde mig professionem philosophiæ her ved eders kongelige majestætis universitet i så måder, at jeg efter senium må til og udi samme fakultet ascendere lige efter dennem, som eders kongelige majestæt allerede forhen udi bemeldte fakultet haver behaget at beskikke, og så siden, når noget udi facultate medica ledigt bliver, at jeg da i lige måde der må indtræde og ascendere efter senium academicum og universitetets højlovlige constitutiones, så som udi slige tilfælde ellers brugeligt er eller været haver. Jeg forventer herpå eders kongelige majestætis allernådigste bønnehørelse og forbliver, så længe jeg lever, eders kongelige majestætis allerunderdanigste arveundersåt

Jens Foss.

At man allerede dengang har haft gode forventninger til den kun 26-årige mand og ønsket at knytte ham til universitetet, skønt han endnu ikke var dr. med., fremgår af, at han straks fik sit ønske opfyldt ved følgende bestalling af 22. Marts 1701:

Vi Frederik IV o. s. v. beskikke og forordne Jens Foss til at være professor philosophiæ på universitetet her i voris kgl. residensstad København og efter senium udi samme fakultet at ascendere lige efter dennem, som allerede forhen udi samme fakultet allernådigt er beskikket, og siden, når noget udi facultate medica ledigt bliver, da i lige måde der at indtræde og efter senium ascendere, dog at fundationes, leges, statuta et consuetudines academix laudabiles, salvis omnium professorum juribus i alle måder uforkrænket bliver, forbydendes o. s. v.

Dette kongebrev blev oplæst i konsistoriums møde 23. April 1701 og indført i kopibogen.

Det var det medicinske fakultet, der var Jens Foss' mål, men vejen dertil gik gennem det filosofiske fakultet og kunde være ret lang, som det følgende vil vise; ved forholdsvis mange dødsfald i få år vilde udsigterne i det medicinske fakultet dog hurtigt være blevne gode for Jens Foss.

Af de to ordinære professorer havde Villum Worm været ansat siden 1665 og i flere år ikke holdt forelæsninger, men som vikar haft sin søn Ole Worm (den yngre), der allerede 1688 i sit 21de år var bleven prof. phil. et med. designatus; ved faderens død 1704 rykkede han op i dennes plads, men han havde været svagelig fra sin ungdom og døde allerede 1708. Holger Jacobæus var bleven secundus anatomicus 1681 og prof. ordin. 1698; på at blive hans efterfølger ventede Hans Mule, der havde været prof. design. siden 1677; han rykkede op i Jacobæus' plads ved dennes død 1701 og beholdt den til sin død 1712. Caspar Bartholin (den yngre) var kun 19 år gammel bleven prof. anatomix 1674 og prof. ordin. 1678, men uden at få sæde i det medicinske fakultet, i hvilket han stadig vægrede sig ved at rykke op, medens han i mange år beholdt dekanatet i det filosofiske fakultet; han havde i øvrigt allerede på den tid hørt op med at holde forelæsninger, optaget som han var af mange andre hverv.

Foruden disse ordinære professorer var den lægekyndige rektor i Ribe Jørgen Seerup i en alder af 39 år bleven prof. phil. et med. design. 2. Decbr. 1699 og holdt medicinske forelæsninger som ekstraordinær docent; han døde imidlertid allerede 22. Maj 1701, og nu havde det været Jens Foss' tur til

at træde ind i hans plads, hvis det var gået retfærdigt til, men det gjorde det ikke.

I 1695 havde Georg Frank ombyttet sin strålende løbebane som prof. med., kurfyrstelig sachsisk livmedikus, af kejser Leopold 1692 ophøjet i arvelig rigsadel som de Frankenau og i 1693 til pfaltzgreve med den mere beskedne stilling som kgl. dansk livmedikus, og havde hurtigt fået en høj stjerne hos Christian V, som han bevarede under Frederik IV. Med ham var fulgt til Danmark sønnen, dr. med. Georg Frederik Frank de Frankenau, der i 1693 var bleven prof. med. extraord. i Wittenberg, og da Jørgen Seerup døde, søgte — ikke den yngre Frankenau selv — men faderen og selvfølgelig på tysk om, at sønnen måtte få den ledige plads; af ansøgningen kan det ses, at faderen forud havde sikret sig kongens mundtlige løfte herom, og 5. Aug. 1701 udfærdigedes da også en bestalling enslydende med den, der 1699 var givet Jørgen Seerup, ifølge hvilken Georg Frederik Frank de Frankenau blev professor facultatis philosophiæ et medicinæ udi afgangne Jørgen Nielsen Seerup's sted, således at han skulde succedere næstefter doktor Henrik Weghorst in facultate philosophiæ og siden ascendere udi facultate medicinæ næstefter Ole Worm.

Der blev herved begået en stor uretfærdighed mod Jens Foss, som ikke fem måneder tidligere havde fået kgl. brev på at indtræde i det medicinske fakultet, når der blev plads ledig, og efter senium at ascendere; og at han som dansk mand og af anset gammel slægt, der havde lidt og ofret meget for fædrelandet, har følt denne forbigåelse for en ubekendt udlænding som en dyb krænkelse, er forståeligt. Det er vistnok i følelsen heraf, og at der nu foreløbigt ingen udsigter var for ham i Danmark, at han har vendt fædrelandet ryggen for at søge lykken i udlandet, og muligvis også for der at erhverve den doktorgrad, hvorefter han tragede.

Dette er dog kun gisning; sikkert er, at Jens Foss 14. Juli 1702 for tredje gang findes immatrikuleret i Leyden og denne gang som dansk professor philosophiæ et medicinæ, og at han samme år i Leyden udgav et lille skrift paa 40 sider: „Dissertatio epistolica prima de vera medicinam instruendi et promovendi methodo — ab ineptis liberata segmentis et rationi

atque experientiae reddita“, dediceret prof. med. et chemiae i Leyden Jakob le Mort, det eneste trykte arbejde af Jens Foss, der kendes.

Herefter hører alle sikre efterretninger op i 6 år. Om Jens Foss nogensinde har fået doktorgraden, er det ikke lykkedes at påvise; det er i alt fald næppe sket i Leyden, idet undersøgelser, som professor van Leersum med stor forekommenhed har anstillet, har vist, at hans navn ikke forekommer i Catalogus promotorum i årene 1696 til 1708, i hvilket år, og rimeligvis allerede tidligere, Jens Foss var læge i Schoonhoven, en mindre by midt imellem Utrecht og Rotterdam. Det var nemlig i denne by, at et brev fra konsistoriums sekretær, prof. Hans Bircherod, traf Jens Foss i Juli 1708, i hvilket meddeltes ham, at hans tur til at indtræde i det filosofiske fakultet nu endelig var kommen ved professor i matematik Johan Frederik Bartholin's død 30. Maj 1708. Brevet må vist have haft en privat karakter, da det ikke er indført i konsistoriums kopibog.

Enten af dette brev, eller vel snarere gennem tidligere breve hjemmefra, har Jens Foss tillige fået at vide, at Ole Worm var død 28. April 1708, og at G. F. F. de Frankenau var indtrådt i hans plads; i sit svar¹⁾ på Bircherod's brev udbeder Jens Foss sig derfor oplysning om, hvorledes det forholder sig med ancienniteten; det ønsker han besked om, inden han bestemmer sig, idet han åbenbart vil fastholde sin ældre ret over for „dr. Frank's hastige ascension“, således som han ikke uden en vis bitter spydighed udtrykker sig.

Velædle og højlræde hr. assessor og professor,
hr. mag. Johan Bircherod.

Hans ærede skrivelse af 26. passato [26. Juni] har jeg vel bekommet (dog noget sildig, både formedelst min rejse ude på landet hos adskillige syge, så og at brevet var adresseret lige hid imod costume, som blev mig omsider bragt med skøjten fra Amsterdam, hvilket forårsager dette desto senere svar) og deraf må

¹⁾ Om Jens Foss' skrift gælder, hvad H. Rørdam har fremhævet var ejendommeligt for mændene af denne slægt gennem flere generationer, at de besad en ualmindelig smuk og fast — for Jens Foss' vedkommende tillige meget fin — håndskrift.

fornemme, at nu sal. velædle Johan Frederik Bartholin ved døden er afgangen og efter orden mig tilfalden en plads på Københavns akademi iblandt philosophiæ facultatis professores extra-consistoriales; da erkender jeg pligtskyldigst velædle hr. assessoris og ganske nobilissimi consistorii store godhed med ærbødig taksigelse og vil alene tillade mig den frihed af de samtlige gode herrer, at mig måtte anmeldes, enten jeg ved akademiet skulde nyde ultimum eller penultimum stipendium, såsom jeg er af den enfoldige ringe mening, at tvende professiones ere ledige, formedelst sal. professor Ole Worm's død og dr. Frank's tilfaldte hastige ascension in facult. medic. udi hans sted, hvortil han skal have været for mig ved hans kongl. majestæts brev allernådigst prioriteret, og jeg være settet tilbage. Så snart jeg herom ved hr. assess. gunstige rekommendation skriftlig må blive vidende, skal jeg uden ophold og så snart gørilig, indsende min fuldkomne resolution, udi formodning, mig den liden tid forundes, helst efterdi dog feriæ academ. imidlertid indfalder. Udi det øvrige forser jeg mig til den velædle hr. assessoris godhed og nobilissimi consistorii erteede bevågenhed, derhos tjenstærbødigst bedende, at dette mit svar in consistorio måtte oplæses og ad protocollum bringes, som stedse forbliver

velædle hr. assessor og professors
tjenstberedskyldigste

Schoonhoven, d. 22. Juli 1708.

J. Foss.

E. S. Hvis velædle hr. assessor beviser mig den ære at skrive mig videre til, da vilde han have den godhed at adressere hans behagede missiver til ædle hr. notarium publicum Jørgen From for brevenes desto større sikkerhed.

Spørgsmålet var dog for længst afgjort; da „justitsråd [Caspar] Bartholin endnu denne gang ej vilde ascendere til facultatem medicam“, var G. F. F. de Frankenau ved konsistoriums møde 19. Maj 1708 indtrådt som anden medikus. I konsistoriums kopibog er Jens Foss' brev ikke indført, således som han anmodede om, men det er ligesom det følgende bevaret mellem konsistoriums arkivsager; heller ikke Bircherod's svar, der dog senere blev betragtet som officielt aktstykke, er indført i kopibogen, og begge hans breve har derfor vist haft en til dels privat karakter; man kan derfor kun af Jens Foss' følgende brev, der ikke alene er bevaret i arkivet, men også indført i kopibogen, slutte sig til indholdet af Bircherod's sidste brev.

Velædle og højlærde hr. assessor!

Jeg har vel bekommet hans ærede missive af d. 4. hujus [4. Aug.], og såsom velædle hr. assessor derved privato nomine udi rectoris magnifici fraværelse haver behaget at meddele mig den begærte underretning om de tvendige ledige pladser og stipend. inter philosophiæ professores extra-consistoriales på det kongl. universitet i København efter sal. hrr. assessorum Ole Worm's og Johan Frederik Bartholin's dødelige afgang og mig en af samme pladser nu skulde tilfalde, så takker jeg allerskyldigst samtlige velædle herrer in collegio consistoriali for deres angivne tilbud og velædle hr. assessor for hans partikuliere missive og vilde gerne haft den lykke at kunne tjene mit fædreland og det kongelige universitet, både for at profitere af de gode herrers gunstige omgængelse som og for at leve omsider blandt mine egne; men som min eneste henseende hidindtil har været til facultatem medicam, hvorpå jeg og med stor omkostning har anvendt min største tid og havde nærmere apparence til at kunne nyde, så længe jeg intet vidste, at hans kongl. majestæt allernådigst havde benådet dr. Frank med ascensionen foran mig, som allerede tilforn af hans kongl. majestæt var begunstiget med et ældre brev på ascensionen juxta senium, så beder jeg tjenstærbedigst mig ej til det værste at udlægges, at jeg for denne gang desisterer denne mig bekendt gjorte vakante profession in facultate philosophica, som jeg nu herved gerne afstår til en anden, dog såfremt Gud sparer livet, salvo meo jure in posterum, ifølge af hans kongl. majestæts mig allernådigste forundte brev professionem philosophiæ et medicinæ angående, såsom jeg imidlertid med intet andet øjemed exercerer praxin medicam iblandt fremmede end for desto bedre at kvalificere mig til at kunne tjene universitetet i fremtiden, når Gud og kongen vil unde mig fastere etablissement iblandt mine egne. Beder i det øvrige, at velædle hr. assessor vilde kommunikere nobilissimo consistorio dette mit tjenstskyldigste svar og samme, som formodes, ad protocollum bringe, forblivende næst al selvbegærlig velstands erønskning

velædle hr. assessors

tjenstberedskyldigste

Schoonhoven, d. 17. Aug. 1708.

J. Foss.

Det er en dybt krænket mand, der har skrevet dette brev, men også en mand, der med værdighed fastholder sin ret, og som stadig håber på at kunne komme til at tjene sit fædreland, som han åbenbart hænger ved med stor kærlighed. Men heller ikke dette håb skulde gå i opfyldelse.

Endnu i 4 år er Jens Foss vistnok bleven i Holland; han

var i alt fald ikke i København i 1711, da han ikke nævnes mellem lægerne under pesten.

Først efter 10 års udlændighed er Jens Foss da som 38-årig mand vendt hjem henimod efteråret 1712, rimeligvis tilskyndet dertil ved meddelelser om, at det stundede mod enden med gamle Hans Mule, og at der derfor snart vilde blive en plads ledig i det medicinske fakultet.

Med et noget usmageligt hastværk satte Jens Foss denne gang alle sejl til for at nå ind i fakultetet; allerede 24. Septbr. 1712 indgav han en — ikke bevaret — ansøgning til kongen om, da „Professor Mule, facultatis medicæ decanus, nu er sengeliggende og turde snart skilles fra denne verden“, at måtte efter hans død „tiltræde hans plads in facultate medica så og dekanatet med dessen emolumenter, hvormed han da nyder det senium, deres kongelige majestæt først har ham tillagt“.

Det er konseillets referat af hans ansøgning, der her er anført; tilføjet er, at denne 2. Novbr. 1712 er sendt til rektors og professorers erklæring, og konseillet synes derfor at have haft takt nok til at lade den ligge, til Hans Mule var død, hvilket må være sket omkring 1. November, da han blev begravet 11. Novbr. 1712. Allerede inden ansøgningen blev sendt konsistorium, havde Jens Foss dog henvendt sig til dette, idet der i dets møde 22. Oktbr. 1712 blev læst en memorial af prof. Jens Foss, der vel sagtens er gaaet ud på det samme som ansøgningen.

Jens Foss' anciennitetsfordringer vidner om, at han har været en mere selvfølede end verdensklog mand, thi han måtte vide, at dette var at røre ved et af professorernes ømmeste steder, og konsistoriums svar, der er dateret 15. Novbr. 1712, lod da heller intet tilbage at ønske i tydelighed:

Eders kongelige majestæt haver år 1701 den 22. Martii allernådigst givet supplikanten Jens Foss brev på at være professor ved universitetet, således at han udi facultate philosophica, når noget der ledigt blev, skulde ascendere, og siden, når noget i facultate medica måtte blive ledigt, da iligemåde der at indtræde og efter senium ascendere. Da nu sal. dokt. Seerup noget derefter døde, behagede det eders majestæt ved et brev af 5. Augusti 1701 at

befale, at dokt. Georg Frederik Frank von Frankenau skulde være professor udi sal. dokt. Seerup's sted, og i så måde både straks at indtræde næst efter dokt. Henrik Weghorst udi facultate philosophica og siden næst efter professor Oluf Worm ascendere i facultate medica. Efter højstbem. eders majestæts allernådigste brev haver dokt. Frankenau straks trædet til den nederste filosofiske profession udi sal. dokt. Seerups sted, og siden år 1708, da sal. Oluf Worm døde, taget sted udi facultate medica.

Efter at dette var sket, og tvende steder, den ene nemlig ved dokt. Frankenau's ascension udi facultate medica og den anden ved sal. Johan Frederik Bartholin's dødelige afgang fandtes ledige udi den filosofiske fakultet, blev Jens Foss, som var i Holland, af universitetet den 4. Aug. 1708 skriftligen ombedet at ville komme hjem og efter sit, ham allernådigst givne brev, tage sted udi facultate philosophica. Men han, hvilket medfølgende kopi af hans skrivelse udviser, svarede, sig som den, der eneste havde henseende til facultatem medicam, da ej at ville indtræde, hvorudover tvende andre, mag. Anders Frølund nemlig og Mathias Anchersen, til de da ledige værende professioner ascenderede.

Nu begærer Jens Foss udi hans allerunderdanigste supplik at må indtræde udi sal. prof. Mule's sted, som var den anden ældste ved universitetet, så og begærer han at være decanus facultatis medicæ og nyde senium for dokt. Frankenau. Men, allernådigste arveherre og konge, senium kaldes den rettighed, som professores haver til at nyde løn ved universitetet; og universitetets konstitutioner, som af eders majestæt allernådigst er konfirmerede, melder, at senium først skal angives fra den tid, at en professor virkelig træder til stipendium, så at Jens Foss' senium ingenlunde kan angives, førend fra den tid, at han træder ind udi universitetet og virkelig antager stipendium, hvilket ikke førend nu af hannem er sket eller begæret. Og skulde han efter hans allerunderdanigste begæring for ved dokt. Frankenau have sit senium efter sal. Mule, så blev ikke aleneste bemeldte dokt. Frankenau, som længe haver tjent udi universitetet og gået fra nederst op, men endog alle de andre professores, som er efter Frankenau og udi mange år haver tjent for liden løn, derved højligens præjudicerede. Lønnen, som de nederste professorer her på universitetet nyder, er ikkun meget liden og ringe, og var de i sandhed ulykkelige, dersom dem blev betagen det håb, hvilket de haver til at kunne engang, når de træder højere op, nyde nogen forbedring i lønnen. Og skulde han, der i begyndelsen ikke som de andre haver villet lade sig nøje med den nederste plads og tage derimod, komme nu lige ind efter sal. professor Mule, så var det både imod universitetets konstitutioner og imod eders majestæts eget ham allernådigst givet vokationsbrev, hvilket således sluttes:

„Dog at *fundationes, leges, statuta et consuetudines academiae laudabiles, salvis omnium professorum juribus* i alle måder uforkrænkedes bliver.“ Ja, det vilde og forårsage idelige og mangfoldige klager for eders majestæt af de professorer, som derved udi deres ret blev præjudicerede.

Hvilket altsammen indstilles til eders majestæts højkongelige nåde og forsorg for universitetets privilegier samt konstitutioner, som af eders majestæt selv samt højlovlige forfædre allernådigst udi alle tider er håndhævede.

I konsistoriums møde 12. Novbr. 1712, hvor sagen forhandles, var det tilmed blevet besluttet, at der i erklæringen skulde „observeres, at prof. Foss er forhen af consistorio advaret, at plads var ledig in facultate philosophica, og at konsistorium ej var pligtigt til at gøre det tiere“, hvilket altså ikke er sket.

Hvor skarp end denne erklæring var, er der ingen tvivl om, at Jens Foss har haft gode og trofaste venner, ikke at tale om slægtninge blandt professorerne, og at de gerne vilde støtte ham; han var beslægtet med Worm'erne, prof. Anders Frølund var gift med en datter af hans farbroder dr. med. Laurids Foss, og til Hans Bircherod, der havde skrevet de tidligere omtalte, halvt officielle breve til ham og nu som rektor undertegnet konsistoriums skrivelse til kongen, har han vist stået i venskabsforhold; han behandlede ham i hvert fald på hans dødsleje. Rimeligvis har de gjort alt, hvad der var dem muligt, for at få Jens Foss til at indse, at med så stejle fordringer kom kan ingen vegne, thi allerede 4 dage senere, 19. Novbr. 1712, sendte han konsistorium følgende skrivelse:

Såsom det haver behaget hr. etatsråd Bartholin af desistere fra sin prætension til *facultatem medicam*, og dertil nu ingen nærmere expectans er end jeg efter hans kongelige majestæts mig allernådigst forundte brev de dato 22. Martii 1701, så er min ydmygste begæring, om de samtlige gunstige herrer syntes, at det skulde komme overens med deres konstitutioner, at de da vilde lade hr. professor Frankenau tage imod dekanatet og lade mig uden videre fortøvelse tage imod *medici secundi* plads, såsom jeg da på den kondition haver resolveret at desistere fra alle mine forrige gjorte prætensioner, hvorpå jeg forventer de samtlige gode herrers ordres til straks at komparere udi dag på det højlovlige consistorio og efter sædvane at underskrive deres konstitutioner.

Der må være indvirket stærkt på Jens Foss for at få ham til at gøre dette skridt, som det sikkert må have kostet ham stor overvindelse at beslutte sig til; og helt opgive sin ret-haveriske selvfølelse har han da heller ikke kunnet; thi har han endelig bekvemmet sig til at gøre disse indrømmelser, betragter han også dermed sagen som afgjort, alle hindringer ryddede til side og sig selv berettiget til endnu „i dag“ at give møde i konsistorium. Det skulde dog gå ganske anderledes.

At Jens Foss virkelig havde gode venner i konsistorium, som ønskede ham knyttet til universitetet, og at de rimeligvis har haft grunde til at handle hurtigt, viser sagens videre gang.

Medens der i mødet 12. Novbr. 1712, da beslutning toges om svaret til kongen, kun var 5 medlemmer til stede, var der i mødet 19. Novbr. 1712, da Jens Foss' skrivelse af samme datum forelagdes, mødt 10 Medlemmer¹⁾; i acta consistorii er herom indført:

Prof. Jens Foss lod ved assessor Frølund fremlægge sit kongebrev og tillige en skriftlig memorial under sin hånd, hvorudi han begærede at måtte indtage plads in consistorio og locum secundum in facultate medica og derudi desisterede fra alle sine prætensioner på medici primi plads og dekanatet. Da som konsistorium fandt dette ret og billigt efter hans majest.'s allern. brev, som Jens Foss for lang tid siden er forlovet med, rejste rector magnificus straks ud til gehejmeråd Wibe²⁾ og forespurgte sig, om dette måtte således ske. Rector magnificus kom tilbage og refererede consistorio, at hans excellence hr. gehejmeråd Wibe havde taget deres forespørgsel helt nådigt op med forsikring, at han vilde referere hans majestæt det, hvorefter konsistorium siden skal få svar.

Noget svar kom der dog aldrig; det er umuligt at rede trådene ud, i hvad der her er gået for sig, thi intet synes at være bevaret derom. Det ser ud, som om Caspar Bartholin denne gang har gjort fordring på at indtræde i fakultetet, men atter „desisteret fra sin prætension“; er det muligvis sket efter aftale med Jens Foss' venner og for at lette ham tilbageset? Hvis

¹⁾ Rektor, biskop C. Worm, professorerne H. Bartholin, H. Steenbuch, H. Trel-lund, C. Reitzer, G. F. F. de Frankenau, C. Bartholin, H. Weghorst, S. Lintrup, A. Frølund samt notarius, prof. M. Anchersen.

²⁾ Ditlev Vibe, statsminister 1708—1721.

dette har været tilfældet, skimter man omridsene af en sidste styrkeprøve mellem den gamle danske medicin og den fremtrængende tyske; på den ene side Jens Foss, støttet af den engang så mægtige Bartholin'ske slægt og de danske professorer, på den anden side livmedikuspartiet, støttet af den mere og mere tyske hofstat.

Atter er man dog her inde på gisningernes så farlige område; at forskellige interesser dog har kæmpet med hverandre, tør man muligvis slutte af, at afgørelsen trak ud i næsten et år, thi først 30. Septbr. 1713 blev den i Ungarn fødte Johan Adam Hofsteter, der havde været livmedikus fra 1708, første ordinære professor og dekanus; nu var det Frankenau's tur til at blive forbigået — altid en lille oprejsning for Jens Foss — men nu var også begge de ordinære professorater i ud-lændinges hænder.

Hermed har Jens Foss sikkert opgivet kampen for at nå ind i det medicinske fakultet; da Hofsteter døde 1716, høres intet om ham; da gled atter en livmedikus, den gamle Holstener Johannes de Buchwald, ind i den ledige plads efter en skin-konkurrence med den unge Sønderjyde Andreas Hojer, den senere så fremragende historiker og embedsmand.

Resten af sit lange liv, hele 45 år, levede Jens Foss i København, hvor han hurtigt må have forstået at skabe sig en anset stilling, ikke alene som en meget søgt huslæge¹⁾, men også som en anerkendt dygtighed; herom vidner, at han 14. Oktbr. 1718 sammen med livmedikus J. C. Wolfen, prof. J. de Buchwald, prof. G. F. F. de Frankenau, stadsfysikus J. Eichel og dr. med. J. Bing indgik med et andragende til kongen om oprettelse af et collegium medicum og 13. Jan. 1719 sammen med de andre andragere blev beordret til at indtræde i en kommission, som skulde fremkomme med forslag om oprettelse af et sådant kollegium, en tanke, der som bekendt først blev virkeliggjort 1740.

Efter den tid vides der herhjemmefra kun lidet om Jens

¹⁾ Af universitetets sørgesprogrammer ses det, at Jens Foss behandlede prof. Hans Bircherod (1720), prof. Villum Worm's enke Else Luxdorph (1722) og gods-ejer, oberst Christian Luxdorph (1726) under deres sidste sygdomme.

Foss; men et i 1907 i Lund udgivet arbejde af prof. Carl M. Fürst: „Kilian Stobæus d. ä. och hans brefväxling“, har givet et væsentligt bidrag til bedømmelsen af ham, idet man af hans breve heri ser, at han endnu som ældre mand og stærkt beskæftiget læge med stor interesse følger med i alt, hvad der foregår i videnskabelige og litterære kredse ved universiteterne i Lund og København, og at han forstår at skrive både livligt og skarpt.

Kilian Stobæus var professor i Lund, fra 1729 i naturvidenskab, fra 1732 i historie, og gjorde i begge henseender fortrinlig fyldest, men han var tillige en fremragende dygtig læge, der havde vikarieret som prof. med. i Lund; ikke mindst kendt er han som Linné's lærer; for Danmark har han navnlig interesse ved, at det åbenbart er gennem ham, at den nære forbindelse mellem universiteterne i Lund og København, der har bestået i så mange år, har taget sin begyndelse ved hans venskabelige forhold til videnskabsmænd i København, iblandt disse navnlig Jens Foss, fætterten Niels Foss og den tyskfødte stadsfysikus Grothaus.

Fra Jens Foss og Grothaus findes i det ovennævnte arbejde breve til Stobæus, de fleste på latin, enkelte fra Grothaus på tysk og svar på latin fra Stobæus til dem. Her skal kun i oversættelse meddeles de breve fra Jens Foss, som er bevarede fra årene 1733 til 1736, i alt kun 3; om der har været vekslet flere, vides ikke nu, men er vel nok sandsynligt; dog synes Jens Foss ikke at have været nogen meget flittig brevsriver, da han lod et år eller mere hengå, inden han svarede på Stobæus' breve; thi selv om det ses at have været forbundet med ret stort besvær at få breve besørgede mellem København og Lund, har så lang tid dog vel næppe været nøvendig.

I.

København, 23. Aug. 1733.

Højædle og højlærde herre!

Flere uger er allerede gåede hen, siden en svend hos hr. boghandler Rothe i København ved navn Johan Gottlieb Koerner fra eder overleverede mig eders udmærkede afhandling i brevform: „De Nummulo Bratensburgensi in Scania fossili“; for denne eders

store venlighed mod mig, som ikke dertil har gjort mig fortjent, og som jo er eder aldeles ubekendt, takker jeg eder på det bedste; thi mest af alt elsker jeg studiet af naturvidenskaben, og derfor søger jeg også at skaffe mig fra alle mulige sider så mange derhen hørende skrifter, som jeg formår at skrabe sammen, med det formål, ved hjælp af de kundskaber, jeg gennem læsningen af dem kan erhverve mig, når lejlighed tilbyder sig, i nogen måde at erstatte mig tabet af mit for nogle år siden ved en ulykkelig ildebrand ødelagte musæum.

Da jeg imidlertid ikke selv har noget arbejde at sende eder til gengæld som bevis på min taknemlighed, sender jeg med samme Koerner nogle af andre, nemlig salig Borch's sjældne afhandling „De Docimastice metallica“ og Musæus' afhandling „De unguibus monstrosis“¹⁾, hvilken sidste er ganske interessant og forsynet med tegninger, som ellers mangler i de fleste eksemplarer. Svenske skrifter kommer kun meget sjældent hertil og kan ikke fås for penge; hvorfor ved jeg ikke, da Sverig jo er vort nærmeste naboland og ikke forstyrret af nogen krig.

Da jeg nu altså har fået en længe ivrigt, men forgæves søgt lejlighed, har jeg anmodet vor fælles bekendt Koerner om at søge at skaffe mig en del afhandling, som jeg har givet ham en huskeseddel på, hvilke jeg af eders kongelige societets forhandlinger ser må være udgivne, og jeg har bedt ham om, hvis han selv skulde falde over nogle til naturvidenskabens område hørende afhandling på svensk eller latin, enten at købe dem for mig, hvis de er at få, eller i det mindste optegne deres titler, for at jeg kan gøre mig bekendt med disse, hvis jeg med tiden mulig skulde få bedre lejlighed til at erhverve dem.

Jeg beder eder om at hjælpe ham, så vidt det står til eder, med eders råd samt være fuldt og fast overbevist om, at hvis i måtte ønske noget fra min side, i da når som helst frit kan byde over mig. I vil bestandig, saa vidt det står til mig, finde mig villig til at udføre deres ærinder.

Jeg er, højædle og højlærde herre,

ganske eders

J. Foss.

II.

København, 24. Sept. 1734.

Højædle og højlærde hr. professor!

Jeg tvivler ikke om, at i vil undskylde mig, at jeg har opsat at svare på eders velkomne brev fra Lund af 11. December forrige år. Jeg har nemlig ikke haft nogen anledning dertil, da der

¹⁾ Ole Borch's afhandling udkom 1678. — Carl Musæus' her nævnte doktor-disputats blev forsvaret 22. Okt. 1716.

ingen anden lejlighed tilbyder sig, end når vor boghandler, hr. Rothe's svend bliver sendt til Lund. Jeg må tilstå, at jeg var nødt til at lade den sidste lejlighed til at drage nytte af nævnte svend for flere måneder siden gå mig forbi, da jeg lå til sengs på grund af et stærkt anfald af hæmorrroider, som efterfulgtes af voldsomme smerter.

De afhandlinger, i har sendt mig, har gjort mig eder så forbunden, at jeg ikke ved, hvad jeg skal sende til gengæld, al den stund jeg ved læsningen deraf kan finde en smule vederkvægelse, når jeg er udmattet af besværlig klinisk praksis. Og jeg takker på det bedste for den glæde, i har beredt mig ved eders overordentlig venlige løfte om både at samle fossilier til mig og med tiden skaffe mig afhandlinger på dette område, ihvorvel jeg må tilstå for eder, at ikke alle altid er skrevne med tilbørlig kritik, da det jo ikke er hver og en givet at komme til Korinth.

Eders fornuftige mening om den akademiske disputationsskik kan jeg kun bifalde, da jeg hylder den anskuelse, at denne af skolestikkerne indførte skik snarere burde henvises til skolerne, for at de yngre derved kunde få et middel til at øve deres tunge, medens det for mænd af moden alder ved akademierne var mere passende at beskæftige sig med alvorlige ting. Thi sjældent finder der nu disputationer sted for, som det i virkeligheden burde være, at sandheden gennem opponenternes indvendinger kan komme til sin ret, men blot for at præsies, selv om han, som det stundom sker, forsvarer de værste absurditeter, kan triumfere og vinde en lidet ærefuld sejr. Hvad i derfor skriver om vor komedieforfatter¹⁾ er fuldstændig sandt og bekræftes af nogle af de her holdte disputationer, fremfor alt af dem, som vore medicinske professorer har holdt, af hvilke jeg lader 5 medfølge, 4 af Detharding og 1 af Buchwald. Alle er de skrevne af præsies selv, omend enhver efter nogles titel at dømme må anse respondenten for deres forfatter. Begge disse professorer udmærker sig ved modsatte egenskaber. Den første, som forrige år blev kaldet hertil fra universitetet i Rostock og efter den tid har været rector magnificus, har en ganske rap tunge, men der savnes tilbørligt sammenhæng i hans skrifter, for ikke at tale om de barbarismer, som findes hist og her. Den anden har derimod fra Tacitus lært at respondere godt, men han indblander idelig tyske ord, utilstrækkeligt bevandret, som han er, i det latinske sprog. Følgen bliver, at de som oftest begge to er til skandale for auditoriet, idet de må døje forsmædelige hug af opponenterne, dog kun af disses tunge, ikke bogstavelig.

Tillige har jeg vedlagt 6 historiske og filologiske dissertationer, som er holdte her af akademiske borgere, og som i forhold til de

¹⁾ Stobæus havde i sit latinske brev til Foss af 11. Decbr. 1733 citeret på dansk sin navnefælle Kilians Ord i „Ulysses von Ithacia“: „Ligeså hos os.“

foregående vidner om langt finere dannelse; to er af Hemmer, to af Anchersen, en af Munthe og en af Kölichen¹⁾. Jeg håber, at disse muligt vil vinde mere bifald hos eder som i langt højere grad værdige til eders granskning, særligt da jeg af min ven og slægtning, etatsråd Niels Foss (som hilser eder med varm taksigelse for al den velvilje, som i viste ham, da han for nogle år siden søgte at genvinde sit helbred ved mineralkilden ved Helsingborg) har hørt, at i i høj grad elsker historiske afhandlinger. Jeg vedlægger ligeledes en fortegnelse over de Eeckhof'ske samlinger samt en tysk afhandling om kalksten etc.

Så farvel, udmærkede mand, og omfat mig med samme velvilje og kærlighed som tidligere.

Eders til enhver tjeneste altid straks beredvillige

J. Foss.

III.

København, 9. Febr. 1737.

Højædle og højlærde herre!

Tilgiv mig, at jeg siden modtagelsen af eders sidste kærkomne brev af 25. November 1734 har været nødsaget til at opsætte at svare; jeg har nemlig indtil nu savnet al lejlighed dertil. Jeg takker på det varmeste for de mig forrige år tilsendte afhandlinger, hvormed i tvende gange har haft den godhed at forøge mit bibliotek. Af disse har navnlig begge eders overordentlig lærde akademiske afhandlinger beredt mig en stor glæde. Hvor gerne ønskede jeg ikke, at det vilde være mig muligt til gengæld at sende eder nogle, som kunde berede eder samme glæde. Men selv om kræfterne svigter, må man prise den gode vilje. Jeg sender altså anden og tredje del af hr. Anchersen's dissertation „De Solduriis“²⁾ tilligemed tvende afhandlinger om det nyligt fundne guldhorn, den ene på tysk, den anden på dansk og forsynet med tillæg³⁾. Med disse følger tillige to tyske afhandlinger om sagernes stilling i den vel kendte strid mellem vor nådige konge og magistraten i Hamburg tilligemed Hamburgernes edikt⁴⁾, samt et dansk digt, ganske kønt, til hr. Thura⁵⁾ fra en fornem person med samt hans svar.

¹⁾ Ludvig de Hemmer, rektor i Ålborg. — Hans Peder Anchersen, prof. eloquentiæ og universitetsbibliotekar. — Caspar Frederik Munthe, prof. i græsk. — Caspar Kölichen, præst i Torup.

²⁾ Anchersen udgav i 1734—1740 tolv „Observationes de solduriis“.

³⁾ J. R. Paulli: a) Zuverlässiger Abriss des Anno 1734 bei Tundern gefundenen gülden Horns. b) Tilforladelig Tegning på det 1734 udi Jylland fundne Guldhorn.

⁴⁾ Fra 1726 havde den danske stat ligget i strid med den hamburgske, der ikke vilde anerkende dansk mønt som gangbar i Hamburg; i 1736 måtte Hamburg give køb og betale en betydelig skadeserstatning.

⁵⁾ Coraline's (Conradine Sophie Rostgaard) i 1734 udgivne rimbrev til Albert Thura som forfatter af „Gynæceum Daniæ litteratum“ og hans rimede svar herpå.

At skrive mere til eder denne gang savner jeg både tid og lejlighed til. Jeg har imidlertid villet gribe denne i flugten, for ikke at beskyldes af eder for alt for stor forsømmelighed. Jeg håber derfor, at i med eders sædvanlige velvilje vil undskylde mig, at jeg nu er nødt til at høre op, og jeg beder eder, min kære vellynder, at være overbevist om, at jeg lige til min død vil bevare min ærbødighed for eder.

Beredt til efter bedste evne på enhver måde at være eder og eders venner til tjeneste.

J. Foss.

Der kan vel være god grund til at antage, at det er gennem fætteren Niels Foss, at bekendtskabet med Stobæus er sluttet, og at begges varme interesse for naturvidenskaberne hurtigt har ført dem nærmere sammen; om de nogensinde personligt er mødtes, er mere tvivlsomt; man må snarest betvivle det, da der i brevene ikke tales om gensidige besøg, medens det af brevene fra Grothaus ses, at denne har besøgt Stobæus i det 1707 oprettede kursted Ramlösa, ved hvilket Stobæus var læge, og at han havde til hensigt at besøge ham i Lund; i Ramlösa var det også, at Niels Foss havde gjort Stobæus' bekendtskab, som det fremgår af Jens Foss' andet brev.

Jens Foss har vist været en ret velstillet mand, da han synes at have ofret ikke lidt på sine videnskabelige interesser; herfor taler hans ytringer i brevene om bogindkøb og om hans museum, som han havde haft den sorg at miste ved en ildebrand. Det lå nær at antage, at dette var sket ved den store ildebrand i 1728, men det synes dog ikke at have været tilfældet. I 1717 vides Jens Foss at have boet til leje hos branddirektør Rømer i Snarens kvarter 15 (nu Snaregade 6), men i 1728 hos justitsråd Bornemann i Strandkvarter 48 (nu Amager-torv 27), og han anføres da i det i anledning af branden optagne mandtal som hørende til de ikke brandlidte; i 1742, da hans hustru døde, boede han i Gotersgade, rimeligvis i nuværende nr. 52 (St. Annæ Vesterkvarter 84), hvor han i hvert fald boede som enkemand i 1743 til leje hos ritmester Wiwet; ved sin død i 1757 boede han „hos velærværdige hr. Hansen

ved Holmens kirke“. Skifte efter ham er det ikke lykkedes at finde¹⁾).

Under sit ophold i Holland havde Jens Foss ægtet Johanne Stockius; om der har været børn i ægteskabet vides ikke; i 1728 var der i hvert fald ingen i hjemmet; hun døde 1742 i en alder af 76 år, må således være født ca. 1666 og altså ca. 8 år ældre end manden. Da hun ved sin død „foreløbigt blev indsat“ i Frue kirkes kapel 22. Juni 1742, må det have været Jens Foss' hensigt senere at erhverve sig et gravsted i denne kirke; hvad enten der nu ikke tidligere har været lejlighed hertil, eller han ikke har bestemt sig, før han selv følte døden nærme sig, blev i hvert fald hustruens kiste først 26. Marts 1756 indsat i den „prof. Jens Foss tilskødede, nummererede begravelse i den smalle mandgang, ved tårnet“.

Året efter, men først 15 år efter hustruens død, fik Mandag 9. Maj 1757, i en alder af 83 år, Jens Foss plads ved hendes side, i universitetets kirke, hvor det var hans ret at hvile.

Da Jens Foss blev prof. med. designatus, var der ikke meget tilbage af den glans, der havde omstrålet det medicinske fakultet under Bartholin'erne og deres store samtidige; efterfølgerne havde ikke evnet at løfte den tunge arv og måttet ofre tid og kræfter på mange uvedkommende hverv; men de havde dog ingenlunde været så ringe, at der var gyldig grund til at trænge alle danske mænd til side, allermindst for de Tyskeres skyld, der nu blev de foretrukne; og glemmes skal det ikke, at medens den alderstegne Hans Mule pligtopfyldende blev på sin plads og var et virksomt medlem af sundhedskommissionen under pesten 1711, flygtede Frankenau straks til Falster, hvor han i sikkerhed anstillede dybsindige betragtninger over pestsmittens væsen og blev, til faren helt var overstået.

¹⁾ I 1728, da Jens Foss boede på Amagerterv, holdt han 1 tjener og 2 piger, i 1743, da han som enkemand boede i Gotersgade, 1 tjener og 1 pige; han svarede da 40 rdlr. i skat for sig selv og 2 rdlr. for hver af sine tjenestefolk samt 6 rdlr. i formueskat.

Som universitetslærer var Frankenau overordentlig flittig og samvittighedsfuld, men langfra noget betydeligt, som sin faders søn en typisk repræsentant for den skolastiske universitetsdannelse og det golde tyske disputervæsen; bidende som altid siger Riegels om ham: „Han skrev ud af bøger om tarmenes kirtler, om hjerterpungen, om neglene.“ Hvad der bragte Hofsteter frem, er ubekendt, og om hans korte virksomhed her i landet vides meget lidt; den eneste gang, han gav møde i konsistorium, var 10. Marts 1714, da han underskrev universitetets love og statutter; han vides ikke at have holdt forelæsninger, der blev ingen doktordisputation afholdt under hans præsidium, og litterært gjorde han sig kun bemærket ved sin kritikløse lovprisning af „Die vortreffliche Güte des natürlichen Zinnober zur Bewahrung und Wieder-Erlangung menschlicher Gesundheit“. Johannes de Buchwald var ligesom Frankenau en utrættelig virksom universitetslærer, men hverken hans dannelse eller hans medicinske viden var grundig, og sin fortid som barber fik han aldrig rystet af sig, hvor meget han så end pukkede på sit noget tvivlsomme holstenske adelsskab, „en chirurgus, der blev gjort til prof. med., til justits- og etatsråd, fordi han kurerede dronning Anna Sophie's ligtorn“; dog har Holberg sikkert været altfor ubillig ved at bruge ham som forbillede for Jens Blok i „Peder Paars“¹⁾; han var allerede 60 år, da han i 1717 blev professor; så meget urimeligere var det derfor i 1732 at indkalde og give ham til kollega den 61-årige Georg Detharding, og det lykkedes aldrig denne, trods al flid, at gøre sig gældende. Hvor ringe respekten var for ham, viste den bekendte begivenhed, der kostede Danmark en ung,

1) „ . . . For min kunst jeg agtet er og æret;
Jeg takker i hans grav den, det mig haver læret.
Min fader var en mand! Jeg vil ej sige mer.
Min bedstefader og i Jylland var balber.
Min oldefader, med respekt, var og det samme.
I gammel adels hus min moder var en amme.“

Som dr. med. er han selvfølgelig nu hævet over at udøve barberhåndværket:

„Han sagde ved sig selv: Det kan jeg aldrig gøre!
Det ej tillader mig min høje karakter,
At kige nogens r . . , at sætte folk klyster.“

(„Peder Paars“: Anden bog, tredje sang.)

lovene videnskabsmand, Frands Mygind, som ved en disputats behandlede Detharding på en så fornærmelig måde, at han blev relegeret in perpetuam, hvorfor han drog udenlands og senere i Wien nåede høje embedsstillinger og et stort ry som botaniker. Betegnende er Hans Gram's udtalelser: „Buchwald kender alle“ . . . . . „Detharding, som vi fik fra Rostock, var et stort lys derude, men sandelig intet miraculum her“, ligesom også den omstændighed, at der gik 9 år efter Detharding's død, inden der i et møde i Videnskabernes Selskab blev læst et „programma“ op om ham, der dog havde været dets første medicinske medlem, hvorefter selskabet besluttede, „at det skulde henlægges indtil videre“. Hvorledes Jens Foss dømte om disse to professorer, fremgår tilstrækkeligt tydeligt af hans andet brev til Stobæus.

Dette er de mænd, der kom til at indtage den plads, som Jens Foss havde ældre ret til, og som han levede længe nok til at se dem alle beklæde. Det er det triste i hans skæbne, at det ikke var disse mænds overlegne evner og dygtighed, åbenbart heller ikke hans mangel herpå, der blev det afgørende, men udelukkende den enevældige konges lyst til at besætte de medicinske universitetspladser med mænd, der stod ham personligt nær, men dansk åndsliv fuldstændig fjernt. Hvor levende Jens Foss fulgte med i dette, viser hans breve til Stobæus; alt, hvad der rørte sig af nyt inden for dansk videnskab og litteratur, fulgte han med interesse, ikke alene i medicin og naturforskning, men også i historie og oldtidsgranskning, ja selv versificerede indlæg om lærde kvinder. Man mærker, at han var opdraget i hele traditionen fra den danske medicins storhedstid, og han vilde vistnok med ære have kunnet føre den videre; nu blev den brat afbrudt, og som dens sidste arvtager står Jens Foss; der skulde gå næsten 50 år, inden atter en mand af dansk æt, Christen Lodberg Friis, fik sæde i det medicinske fakultet.

